

767 NUMARALI NÜFUS DEFTERİNE GÖRE KEÇENOS KAZASI'NDA SOSYAL HAYAT* Ali Rıza YILMAZ**

Öz: Günümüzde Bartın ilinin Ulus ilçesine bağlı Kumluca ve etrafındaki köyleri içine alan Keçenos (Gocanaz) bölgesi, 19. Yüzyıl Osmanlı idari teşkilatlanmasında Bolu Eyaletinin, Viranşehir Sancağına bağlı Keçenos Kazası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kazayı ele alan çalışmamıza temel olan 1842/43 tarihli nüfus defteri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Müdürlüğü BOA arşivinde, Nfs.d 767 numara ile kayıtlıdır. Çalışma konusu defter, sayfa usulü ile numaralandırılmış olup toplam 70 sayfadan oluşmaktadır. Defterde nüfus kayıtları hane esasına göre tutulmuştur. Nüfus verilerinin kaydedilmesinde hane reisi esas alınmış, ilk olarak hane reisi yazıldıktan sonra sırayla o hanede yaşayan erkek nüfus kaydedilmiştir; kadın nüfusa dair ise herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Erkek nüfusun kaydında isim, baba ismi, lakap, yaş ve eşkâl bilgileri verilmiş, şahısların fiziksel özellikleri ve engellilik durumları da not edilmiştir. Bu özellikleri itibarı ile diğer nüfus defterlerinin tipik özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Defterde en çok tekrarlanan isimler Mehmed, Hasan, Ali, Ahmed, Mustafa ve İbrahim'dir. Bu çalışmada, 1842/43 yıllarına ait 767 numaralı nüfus defterindeki verilerin değerlendirilmesi suretiyle Keçenos Kazasının demografik yapısı ve sosyal hayatı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Keçenos, Demografi, Nüfus, Nüfus Defteri, Sosyal Hayat.

THE SOCIAL LIFE IN KEÇENOS TOWN ACCORDING TO THE POPULATION REGISTRY BOOK NUMBER 767

Abstract: : Keçenos (Gocanaz) location, which today includes Kumluca and the surrounding villages of Ulus district of Bartın province, in the 19th century Ottoman administrative organization, appears as the Keçenos District of the Viranşehir Sanjak of the Bolu Province. The population registry book dated 1842/43, which is the basis of our study dealing with this town, is available at the BOA Ottoman Archive of the at the Turkish Republic Prime Ministry General Directorate of State Archives, with the number of Nfs.d 767. Population registry book, belonging to the year 1842/43, is numbered in the page style and consists of 70 pages in total. Population records were kept on the basis of households in the book. Recording the population data was based on the head of the household, after the head of the house hold was written first, the male population living in that house hold was recorded respectively; There is no information about the female population. In the registration of the male population, name, father's name, nickname, age and description information were given, and the physical characteristics and disability status of the persons were also noted. With these features, it is seen that it reflects the typical features of other population registers. The most repeated names in the book are Mehmed, Hasan, Ali, Ahmed, Mustafa, and İbrahim. In this study, the demographic structure and social life of Keçenos District will be discussed by evaluating the data in the population book numbered 767 belonging to the years 1842/43.

Keywords: Keçenos, Demography, Population, Population Registry Book, Social Life.

* Bu makale yazarın hazırlamakta olduğu “19. yüzyılda Keçenos Kazasında Nüfus ve Sosyal Yapı” adlı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

** Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, alirizayilmaz74@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5613-7749.

Giriş

Nüfus Defterleri tarih araştırmaları için yeni ve önemli kaynaklardır. Osmanlı Devletinde klasik dönemde tutulan tahrir defterleri ve avarız kayıtları üretim-vergi düzeni üzerinden sosyoekonomik durum hakkında vazgeçilmez kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Son dönemlerde ise bunlara nüfus defterleri de eklenmiş durumdadır. Daha çok askeri alanda ihtiyaç duyulan insan kaynağının tespiti için tutulan kayıtlardan günümüzde başka alanlar için de bilgi kaynağı olarak yararlanılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde birbirini denetleyen ve tamamlayan ikili bir idarî yapı mevcuttur: eyalet (vilâyet/beylərbeylik) sınırları içinde uygulanan askerî-idarî teşkilat ve kazaî-idarî teşkilat. Askerî teşkilatta esas birim sancaktır (liva). Kazaî teşkilatta ise esas birim kaza olup eyalet teşkilatını yansıtan tahrir defterlerinde sancağın altında bir birim gibi gözükse de aslında bağımsız bir birimdir. Bu ikili idarî mekanizma, devletin en önemli eyaletlerinden biri olan Anadolu Eyaleti'nde de geçerlidir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Anadolu Eyaleti'nin içyapısına bakılacak olursa, on yedi sancaktan müteşekkil olduğu görülecektir. Bolu sancağı da bunlardan biridir. Bu yönüyle, belirtilen bölge ile ilgili olarak yapılmış tahrirler, nüfus hakkında değerli veriler elde etmeyi mümkün kılmaktadır. Genelde otuz-kırk yıl aralıklarla yapılan tahrirler, demografik malumatı edinmek için eşsiz bir kaynak grubu olan tahrir defterlerini Osmanlı arşivine kazandırmıştır. Bu sayede pek çok tarihi olayın sebep veya sonuçları arasında yer alan nüfus faktörünün, zamansal mukayeseler de yapabilecek şekilde bilinmesi, tarihi tetkiklerin daha isabetli yapılmasına imkân verebilmektedir (Avşin Güneş, 2021, 55).

Klasik dönemdeki tahrir ve avarız sayımlarından sonra Osmanlı'da modern manada ilk nüfus sayımı, yeniçeriliğin 1826'da kaldırılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni durum içerisinde 1828-29 tarihinde icra edildi. Ancak bu sayım, Rusya ile yapılan 1828-29 savaşı sebebiyle tüm ülkede uygulanamadı. Savaşın bitmesi üzerine 1830-31 yılları içerisinde sayım işlemleri yeniden başlatıldı. Bu sayımlarda bir yaşından yüz yaşına kadar Müslüman ve gayrimüslim erkek nüfusu sayılmaya çalışıldı. Nitekim söz konusu sayımların amacı, ülkedeki askerlik ve vergi mükellefiyetini tespit etmektir. Sayımlar sırasında Müslüman ve gayrimüslim nüfus ayrı defterlere yazılırken şahısların yerli ve yabancı olma durumları da gösterildi. Bunların isim, şöhret ve durumları kayda geçirilirken on dört yaşından kırk yaşına kadar olup askerliğe elverişli bulunan kişiler için ayrıca "mim" işareti konuldu (Aydın, 1990, 81-87).

Nüfus sayımı konusunda yapılanlar bununla sınırlı kalmadı. Bu işlemlerin takibini yapacak bürokratik bir organizasyonun tesisi yoluna da gidildi.1830- 1831 tarihindeki nüfus sayımlarında görev yapan memurlar, hazırladıkları defterleri İstanbul'a göndermeye başlayınca

bu defterlerin işlemleri ve korunması ile meşgul olmak, buradaki kayıtlara göre vergileri hesaplamak ve nüfus değişikliklerini tespit etmekle görevli bir dairenin kurulması gerekli görülmüş ve bu amaçla 1831 yılında Ceride Nezareti kurulmuştur (Küçük, 1993, 409).

Osmanlı döneminde tutulan ve yukarıda izah edilen nüfus kayıtları, büyük ölçüde Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı bünyesinde muhafaza edilmektedir. Muhtelif fon adları altında kaydedilen bu evrak grupları genel itibariyle defterler şeklinde düzenlenen malzemelerden oluşmaktadır.

Farklı dönemlerde değişik amaçlarla tutulmuş olan bu defterler buldukları dönemler göz önünde bulundurularak adlandırılabilir. İlk dönem için Tapu Tahrir Defterleri, sonraki dönemler için Ceride Odası Defterleri, Nüfus Defterleri ve Temettuat Defterleri bu kabildendir. Benzer kayıtlar da yine farklı fon adları içine (Bab-ı Defteri Ceride Odası Defterleri, Maliye Nezareti Ceride Odası Defterleri, Nüfus Defterleri) kaydedilmiştir (Güneş, 2015, 226).

Muhtelif zamanlarda yapılan nüfus sayım ve yoklama kayıtlarının muhafaza edildiği önemli bir evrak grubu ise "Nüfus Defterleri" olarak adlandırılan ve "NFS.d." kısaltması ile verilen defter fonudur. Osmanlı dönemindeki nüfus sayım ve yoklama işlemlerine ait kayıtları içeren bu defter grubunun analitik envanteri yapılan kısmı, dijital çekimleri de yapılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu defterlerin sayısı hakkında arşiv rehberinde 1.173 adet olduğu bilgisi verilse de bu defterlerin sayısı daha fazladır ve ifade edilen bu rakamın çok üstünde defterlerin görüntüsü, belirtildiği üzere bilgisayar ortamına da aktarılmıştır (Güneş, 2015, 227).

Osmanlı'da 19. yüzyılda ilk nüfus sayımı girişimi klasik dönemdeki tahrir ve avarız sayımlarından sonra Sultan II. Mahmud döneminde, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Rusya ile savaşa girilen yıllarda (1826-1828) gerçekleşmiştir. İlk olarak İstanbul'da yapılan bu sayıma Osmanlı-Rus Savaşı engel olmuş, sayım tüm ülke geneline yayılamamıştır. Bu ilk girişimin ardından Anadolu ve Rumeli'de toprak sayımı amacı olmadan modern olarak nitelendirilebilecek ilk nüfus sayımı 1831 senesinde yapılmıştır (Karal, 1997, 10).

1831 nüfus sayımı için özel bir meclis oluşturulmuş, "Mucip Sebepler Layihası" yayınlanarak sayımın nedenleri açıklanmıştır. Mecliste sayım usul ve gereklerinin nasıl olacağı hususunda belirlemeler yapılmıştır. Ancak Sultan II. Mahmud, sayımın eski usulle (*usûl-i sâbika*) yapılmasını istemiştir. Sultanın sözünü ettiği eski usul, muhtemelen nüfusu yaş gruplarına ayırmayan ve askerlik hizmetine ya da vergi ödemeye uygun olanların belirlenmesinden ibaret bir sınıflandırmaydı (Karpas, 2003, 64). Yapılan bu nüfus sayımlarında, öncelikli olarak din farkı göz önüne alınmış ve bütün bölgelerde halk, Müslüman (Müslim) ve Gayrimüslim olarak başlıca iki gruba ayrılmıştır (Çavdar, 1999, 554).

Anadolu'nun ve Rumeli'nin bazı kaza ve kasabalarında ise Müslüman nüfusta bıyık ve sakal esas alınmış; insanlar bıyıklı, kara ve sarı sakallı, ak ve kır sakallı diye nitelendirilmişlerdir. Ayrıca bazı bölgelerde boy durumu da uzun, orta, kısa boylu diye belirtilmiştir. Cizyeden muaf olanlar da ihtiyar ve amel-mânde (iş göremez) olarak kaydedilmişlerdir. Memurların defter yazımında ve sayımda birbirinden farklı esaslara göre hareket etmeleri kendilerine verilen talimatnamede görevlerinin yalnızca ana hatlarının belirtilmiş olmasından ve ayrıntıda serbest bırakılmış olmalarından kaynaklanmıştır (Karal, 1997, 18).

Bazı eksiklik ve aksaklıklara rağmen, ülke içerisinde yaşayan Müslüman ve Gayrimüslim nüfusu ortaya çıkarması açısından 1831 sayımı oldukça önemlidir. Bu sayım, Osmanlı Devleti'nin toprak yazımı amacı olmadan yapılan ilk nüfus sayımı olması bakımından önemlidir. Sayım öncesinde ve sonrasında yapılan bir takım düzenleme ve çıkartılan nizamnameler, ülke genelinde merkezi bir nüfus kayıt sisteminin kurulmasını sağlamıştır. Nüfus değişikliklerinin düzenli olarak takip edilmesi ve günümüzdeki nüfus sisteminin temellerini oluşturması bakımından da çok önemlidir (Sakin, 2008, 174-175).

1831 yılındaki ilk genel sayımdan sonra nüfus sayımları aylık nüfus yoklamaları şeklinde devam etmiştir. Bunun dışında zaman zaman genel ve bölgesel nüfus sayımları yapılmıştır. Literatürdeki hâkim görüşe göre 1831'den sonraki nüfus sayımları 1844, 1852, 1856, 1882, 1885 ve 1907 tarihlerinde yapılarak kayıtlar güncellenmiştir. Bu sayımların en kapsamlıları 1885 ve 1907 yıllarında yapılanlardır. Nüfus yaşa, cinsiyete, doğum yerine, mesleğe, medeni durumuna, erkek kökeni ve cemaate göre dağılımlar şeklinde detaylı kayıtlar halinde yapılmıştır (Behar, 2000, 69-70). Tutulan bu kayıtlar nüfus defterlerini meydana getirmiştir. Çalışmamızda mevzu bahis ettiğimiz defterin tarihlendirilmesine ilişkin bilginin yukarıda zikredilen genel görüşe uymadığını ifade etmek gerekmektedir. Zira defterimiz hicri 1258 (M. 1842- 1843) ile tarihlenmiştir. Nedeni aşağıda değinileceği üzere, nüfus sayımının bitiş tarihinin arşiv çalışanları tarafından verilmiş olmasıdır. Bu makalede Keçenos nüfus defterinin incelemesi yapılarak defterlerdeki bilgilerin yanında, farklılıkları ve tarih araştırmalarında nasıl kullanılabilceği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

I. Nüfus Defterlerinin Genel Özellikleri

Araştırmaya konu edilen nüfus defterleri sadece erkeklerin yazıldığı hane esasına göre düzenlenmiştir. Şöyle ki; bir köy ya da mahalle adının ardından hane reisinden başlamak üzere hanedeki erkek nüfus isimleri, varsa sıfat ya da lakapları, yaşları, hane halkı ile akrabalık dereceleri, bir memuriyet veya muhtelif hizmetle görevlendirilmiş ise bu memuriyet ya da görevin yazılması suretiyle kayıt altına alınmıştır. Vefat gibi olayların kaydının yanı sıra,

gerektiğinde, her hangi bir sebeple nüfus kaydı başka yerlere nakledilenler, tarih ve bazı hanelerde gerekçe gösterilerek kırmızı mürekkeple işaretlenmiştir.

Her köy ve mahallede hanelere numara verilmiş böylece hane sayısını takibe imkân tanınmıştır. Genelde köylerin muhtarları belirtilmiştir. Şahıs isimleri yazılırken, “sin” kaydıyla sayım esnasında her ferdin kaç yaşında olduğu gösterilmiştir. Her ismin beraberinde “bin” kaydıyla baba-oğul yakınlığı kayıtlara yansımıştır. Baba-oğul kaydında birden fazla oğul varsa “diğer oğlu” kaydıyla ifade edilmiştir. Aynı hanede oturan akraba varsa, ilgilinin hane reisine nispetle, biraderi, damadı, eniştesi, yeğeni, hafidi(torunu) ifadeleri kullanılmıştır. Bir şahsın fiziki özellikleri kısa boylu, orta boylu, uzun boylu, kara, kır, sakallı, ter bıyıklı, topal, çolak, a’ma gibi kelimelerle anlatılmıştır. Bütün bu bilgilerden, kazanın demografik, sosyal, kültürel, iktisadi durumu hakkında fikir edinmek mümkün olmaktadır.

II. Keçenos Müslim Nüfus Defteri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Müdürlüğüne kayıtlı NFS.d 767 numara ile kayıtlı olan defter; Bolu Sancağı Viranşehir Livasına bağlı Keçenos Kazası Müslim Nüfus Defteridir. Defter, 19,50 x 54,50 ebadında, ciltsiz ve ebrusuzdur. Toplam 60 sayfadan ibarettir (BOA. NFS.d. 767).

Elimizdeki bu defter de H.1258/ M.1842/1843 tarihli Bolu Sancağı Viranşehir Livası, Keçenos Kazası Müslim Nüfus Defteridir. Defterin içinde herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Müdürlüğünde bu defterler tasnif edilirken H.1258 yılı ile tarihlendirilmiştir. Bu tarihlendirmeye göre 1258 yılı 12 Şubat 1842-31 Ocak 1843 tarihleri arasında ihtiva etmektedir. Biz de bu defterde tarih olarak H.1258 yılına karşılık M.1842/1843 yılını kullanmayı tercih ettik.

Yazımında hane usulü esas alınmıştır. Defterde Keçenos’a bağlı karye/köylerin nüfusları ayrı ayrı yazılmış bulunmaktadır. Ayrıca, diğer yerlerde olduğu gibi Keçenos’da da erkek nüfusun kaydedildiğini belirtmeliyiz. Her haneye ve kişiye numara verilmiştir. Kişilerin önce boyları uzun, kısa, orta boylu şeklinde belirtilmektedir. Ancak, neye göre ölçü verildiği anlaşılmamaktadır. Daha sonra sakalları, kara, kır, kumral mı ya da bıyıkları yine renklerine göre kara, sarı, kumral bıyıklı olarak tarif edilmektedir. Yaşa göre sınıflandırmak için 12-18 yaş arasındaki kişilere “şab-ı emred”(bıyığı çıkmamış genç), 20-22 yaşındakilere “ter bıyıklı” denilmiştir, daha sonra mutlaka aile lakabı belirtilmiş olup en sonda da baba ismi ve yaş ile kayıt bitirilmektedir.

Defterde her köy kendi içinde haneler halinde ve bu hanedeki şahıslar da sıralı olarak köydeki erkek nüfus olarak kaydedilmiştir. Sadece Müslüman erkeklerin yazıldığı bu sayımda kişilerin; sosyal konumu, aile lakapları, kısaca fiziksel tarifi, babası-kardeşi-oğlu, boyu, sakalı ve yaşı ile tarif edilmiştir. Kişilerin tanımında fiziksel özellikleri (boy, saç, sakal, göz, kaş, yaş)

verilmiştir. Defterde kişilerin tam olarak tanıtılmasının yanında resmi durumu varsa görevi, nerede olduğu, mesleği, engel durumu, görevi ve izah edilmesi gereken diğer hususlar da kişi kaydının üzerine ayrıca not edilmiştir. Böylece o kişi hakkında daha ayrıntılı bilgi elde edilmesi mümkün olmaktadır.

1. Günümüzde ve Tarihi Süreçte Keçenos Kazası

1.1. Günümüzde Keçenos

Günümüzde Bartın ili Ulus İlçesine bağlı Kumluca Beldesi ve Zafer Köyü çevresini kapsayan Keçenos kazası, batısında Kozcağız, doğusunda Abdipaşa, kuzeyinde Bartın, güneyinde Safranbolu ile komşu olup etrafı ormanlarla çevrili bir alan üzerinde kuruludur. Keçenos ismi zamanla değişerek günümüzde Gocanaz/Kocanaz adını almıştır. Bahsi geçen bölge halk arasında Gocanaz olarak anılmaktadır.

1.2. Keçenos Adının Kökeni ve Anlamı

Bugün Kumluca beldesini ve çevresini içine alan bölgeyi ifade eden Kocanaz (Keçenos) adı; Göçen- öz adından gelmektedir. Göçen eski Türk şahıs adlarındandır. Öz kelimesi ise “dere boyu” anlamına gelir. Yani Göçen- öz; Hasan-özü, Sögüt- özü gibi bir yer adıdır (Yakupoğlu, 2010,14).

Bartın vakıf belgelerinde 13. yüzyılda bu yer adı Göçenöz olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla söyleniş değişikliğine uğrayarak öncelikle Keçenos olmuştur. Bu isim Osmanlı Devletinin ilk dönemindeki kaynaklarda Göçenöz olarak yazılırken; 19 ve 20. yüzyıl kaynaklarında ise Keçenos olarak geçmektedir. Cumhuriyet döneminde özellikle yeni yazıya geçildikten sonra söyleniş olarak Kocanaz / Gocanaz kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de hala bu şekliyle söylenmektedir.

1.3. Keçenos'un İlk Yerleşim Yerleri

1214 ile 1514 tarihleri arasını kapsayan Bolu Evkaf Defteri içerisinde kayıtlı Bartın Vakıf kayıtları içerisinde Keçenos ile alakalı 14 vakıf kaydı vardır. Bu vakıf kayıtları incelendiğinde, Keçenos bölgesinin üç asırlık bir sürece ait sosyal, dini, kültürel ve iktisadi tarihinin aydınlatılmasına katkı sunmaktadır (Yakupoğlu, 2010, 241). Selçuklu döneminden itibaren 13. yüzyıldaki Çobanoğulları, 14. yüzyıldaki Candaroğulları ve 15. yüzyıldaki Osmanlı egemenliği dönemlerine ait birinci elden kaynaklardan bilgiler sunmaktadır. Bu döneme ait vakıflar kayıtlarında var olan yer adları, şahıs adları ve devlet adamları bilgilerinden yola çıkarak bölge tarihi hakkında pek çok bilgiye ulaşılmaktadır.

12. yüzyıldan itibaren yörede kurulmuş divan ve karyeler bu belgeler sayesinde ortaya çıkarılmaktadır. Böylece bu bölgede Türkler devrinde oluşturulmuş en eski iskân birimlerinin

hangileri olduğu rahatlıkla ortaya konulmaktadır.13. ve 15. yüzyıllarda Onikidivan (Bartın) ve Ulus divanına bağlı olarak gösterilen bazı köyler daha sonra Keçenos'u meydana getirmiştir. Bu bilgilerden hareketle bu tarihlerde var olan bu divan ve karyeler Keçenos kazasının ilk yerleşim yerleridir.Bunlar Onikidivan'a bağlı olarak; Ak-viran Divanı, Helkum Divanı/ köyü, Kıyık Divanı, Çubuklu Divanı, Kızıl Divanı'dır (Yakupoğlu, 2010, 228-232). Ayrıca Ulus'a bağlı olarak gösterilen Yılançı- deresi'nin ise günümüzdeki Yılanlar köyü olma ihtimali vardır.

1.4. Keçenos Tarihi

Kastamonu ve Sinop'la birlikte Amasra dışındaki Bartın yöresinin Selçuklular adına ilk fetheden kişi Süleyman Şah'ın valisi olan ve mezarı hala bugün Çankırı'da bulunan Emir Kara Tekin'dir (Sevim, 1988, 110).

Bu cesur Türk komutanı 1084'te Ulus, Bartın ve Devrek topraklarını ele geçirdi. Daha sonra kıyıya yönelen Kara Tekin Zonguldak yöresini bütünüyle fethetti (Sarıkoyuncu, 1992, 4).Daha sonra Emir Kara Tekin 1085'te Sinop şehrini de alarak Orta ve Batı Karadeniz bölgesinde bazı şehirleri içine alan bir beylik kurdu. Sinop'tan başka Çankırı, Kastamonu, Zonguldak ve Bartın havalisi beyliğin sınırları içerisindeydi (Sevim, 1988, 111).

Türkiye Selçuklu Devleti, I.Haçlı Seferi (1096-1101) sonunda bazı toprakları bırakmak zorunda kalmıştır. Bu topraklar içerisinde Kastamonu ve Bartın yöresi de vardır (Altan, 2001, 571-582).13. yüzyıl başlarında Kastamonu merkezli olarak kurulan ve adını Anadolu fâtihi Kutalmışoğlu Süleyman'ın emirlerinden Kara Tekin'in soyundan geldiği rivayet edilen Hüsametdin Çoban Bey'den alan Çobanoğulları Beyliği (Yücel, 1993, 354- 355) devrinde, en büyük hedef Bizans'a karşı sürekli akın ve gazalar yapmaktır. Bu sayede Kastamonu üzerinden batıya doğru İstanbul yolunun açılması hedeflenmiştir. Hüsametdin Çoban Bey ve oğulları bu politikanın en büyük uygulayıcısı olmuşlardır (Yücel, 1965, 61).

Çobanoğulları devrinde, Kastamonu üzerinden Amasra istikametine doğru akınlar sürmüş, bölgede kalıcı iskân politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Kastamonu- Safranbolu- Ulus ve yine Kastamonu- Daday- Eflani- Ulus üzerinden Amasra'ya kadar olan sahada Oğuz boyları iskân edilmiştir.

Türkler için büyük bir felaket haline gelen Asya'daki Moğol yükselişinden kısa sürede etkilenen Kıpçaklar, Moğolların Harzemşahlar Devletini yıkarak Deşt-i Kıpçak'a geçmesiyle Ruslardan yardım istediler. 1223 tarihinde Kalka Savaşı'nda Rus ordusu ile beraber Moğolların karşısına çıkan Kıpçaklar, tutunamayacaklarını anlayınca Ruslardan ayrılarak Kiev Knezliği arazisine ve Balkanlara yönelmişlerdir. Bu arada Kırım'a sığınanlar ise Suğdak'a geçmişler,

buranın da işgal edilmesi üzerine tacir ve zenginler değerli servetleriyle Türkiye kıyılarına gelerek Selçuklulara sığınmışlardır (Sevim, 1988, 174).

Sultan Alaaddin Keykubat, ilk kez deniz aşırı sefer düzenlemiş, seferin yönetimini de Kastamonu Beyi Hüsamettin Çoban'a vermiştir. Türk donanması Kırım sahiline başarılı bir çıkartma yaparak Suğdak'ı işgal etmiştir (1223). Hüsamettin Çoban Bey bol ganimet ve köle ile 1224'te geri dönmüştür (Yücel, 1991, 38). Karadeniz'in kuzeyinden bu sefer ile getirilen Kıpçak toplulukları Sinop- Kastamonu- Bartın üçgeninde bazı yerlere yerleştirilmişlerdir.

Batı Karadeniz Bölgesinde bugün tespit edilebilen 16 Oğuz boyunun yer adı hala yaşamaktadır. Bu Oğuz boylarının dışında Türkmen ve Kıpçak Türk boylarının da bu bölgeye gelip yerleştikleri, yöre ağızlarında tespit edilen "lehçe tabakalaşması" ile ortaya konulmuştur (Korkmaz, 1964, 105).

Çobanoğullarındansonra; Kastamonu, Sinop ve çevresinde Candaroğulları Beyliği 1291'de kurulmuştur. Beyliğin kurucusu Şemseddin Yaman Candar'dır (Uzunçarşılı, 2011, 121). Şemseddin Yaman Candar, Moğollar tarafından Kastamonu valiliğine tayin edilmiştir. Fakat Çobanoğulları hükümdarı Mahmut Bey'e mağlup olunca Eflani'ye çekilmiş, bu nedenle beyliğin ilk merkezi Eflani olmuştur(Çok, 2016, 37).

Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezid (1389- 1402), Candaroğullarına karşı yaptığı seferlerle bu beyliğin pek çok toprağını almıştır. Taraklıborlu (Safranbolu), Ulus ve Bartın bölgesi bu dönemde Osmanlı Devleti'nin yönetimine geçmiştir (Anon., 1973, 19).

Yıldırım Bayezid'in 1392 yılında Safranbolu'yu almasıyla Batı Karadeniz'e kapı açan Osmanlılar 1402 tarihinde Ankara Savaşı'nda yenilince fetret devrine girmişler, bundan istifade eden Candaroğulları, Safranbolu'ya kadar olan bölgeleri (Ovacuma- Ulus- Çöme- Pınarbaşı- Bartın) tekrar geri almışlardır (Emecen, 2008, 181).

Yaklaşık yirmi bir yıl boyunca Ulus, Onikidivan (Bartın), Candaroğlu İsfendiyar Bey idaresinde kalmıştır. Bu dönemde İsfendiyar Bey idari düzenlemelerde bulunmuş, bazı vakıfları tasdik ederek ferman vermiştir. Ancak pek çok vakfı da bozarak, vakıf sahiplerinin ellerindeki "berat"ları hükümsüz kabul etmiştir (Yakupoglu, 2010, 10).

1423'den sonra II. Murad döneminde Ulus ve Bartın yöresi tekrar Osmanlıya bağlanmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in Amasra'yı fethetmesiyle (1460) bölge tamamen bir Türk yurdu haline gelmiştir (Karauğuz, 2011, 467).

Fatih Sultan Mehmed, Amasra seferi sırasında Bartın Merkezinde bulunan bugün hala Ordu Yeri olarak adlandırılan bölgede ordusunu kurmuştur (Çetin, 2014, 50). Fetihten sonra buralara iç bölgelerden obalar, oymaklar, cemaatler yerleştirilmiştir. Bölge tamamen Osmanlı

hâkimiyetine girdikten sonra Anadolu Eyaleti, Bolu Sancağına bağlı olmak üzere Ulus, Onikidivan ve Amasra gibi kazalar şeklinde yönetilmeye başlanmıştır.

Keçenos bölgesi Bolu Sancağına ait 1519 tarihli tahrirde ve 1530 tarihli tahrir defterlerinde, Onikidivan'a bağlı köyler şeklinde geçer. İsmi geçen köyler şunlardır: Çubuklu, Diyve, Kızıllar, Helküm (Helkeme) ve Güçnoz (Keçenos) (Taş, 1993).

Bölge 18. yüzyılda bir voyvodalık olan Bolu'ya bağlı bulunmaktaydı. 19. yüzyıl ilk çeyreğinde ise Bolu mutasarrıflığına bağlı olan bu kazalar, II. Mahmud devrindeki yeni bir idari düzenleme ile kurulan Kastamonu vilayetine bağlı Safranbolu merkezli Viranşehir Sancağına bağlandı.

Keçenos kazası ilk kez 1811 tarihinde Bolu Eyaletine bağlı Viranşehir Sancağı içerisinde karşımıza çıkmaktadır. (Sezen, 2006,190) 1850'lerde ise Viranşehir Sancağı Kastamonu Eyaletine bağlanmıştır. Kazanın nef's'i yani merkezi yoktur. Köylerin birleşmesinden teşekkül etmiştir.

2. Keçenos Kazasında Demografik Yapı

Nüfus defteri ışığında Keçenos Kazası ile ilgili bazı tespitler yapmak mümkündür. Defterde öne çıkan bilgilerle derlediğimiz bazı başlıklar aşağıda yer almaktadır.

2.1. Keçenos Kazasındaki Divan ve Köylerin Günümüzdeki Yeni Adları

Defterde önce Divan adı sonra karye adı yazılarak tek tek köyler yazılmıştır. Defterde geçen toplamda 7 Divan merkezi ve bu divan merkezlerine bağlı 30 karye/köyden oluşan Keçenos kazasında isimler kısmen değişmekle birlikte pek çok yerleşim yeri aynı isimle varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Keçideresi ve Doğan divan merkezleri günümüzde aynı isimle devam etmektedir. Keçideresi divanına bağlı karye/köylerden Sarı Hasan Karyesi'nin ismi günümüzde Dengezler, Kiresin karyesinin ismi de Kirsin olmuştur. Doğan divanına bağlı Bağdatlıoğlu karyesinin ismi de Bağdatlı olarak kullanılmaktadır. Asar ise Hisar olarak değişmiştir. Akviran günümüzde Akverensöküler iken değiştirilerek Akören Söküler köyü olarak varlığına devam etmektedir. Bu divana bağlı Kıybük karyesi Kıyıklar, Sökiler karyesi de Söküler olmuştur. Diyve ismi Konuklu olarak değiştirilmiştir (Yasa, 2015). Bu divana bağlı Oran karyesinin ismi günümüzde Ören'dir. Yine İremit olan ve halk arasında İrmit olarak adlandırılan karyenin adı da Güvendik olarak değiştirilmiştir. İlindir Divanı ise günümüzde Şimşirli Camii'nin olduğu Kalecik Köyünü de içine alan bölgedir ve İlindir olarak adlandırılmaktadır. Bu divana bağlı Merkepviran karyesinin ismi günümüzde Ören olmuştur. Helkeme ismi de Üçsaray olarak değiştirilmiştir. Kazanın en büyük divanı olan Helkeme ismi halk arasında günümüzde Zafer Köyü ve civarı için kullanılır. Her ne

kadar köy isimleri değişmiş olsa da yerel halk eski isimleri kullanmaya devam etmektedir. Yöredeki herkes eski isimleri bilir ve kullanır.

2.2. Keçenos Kazasına bağlı Divanlarda Toplam Hane ve Erkek Nüfus

Keçenos Kazasına bağlı Divan Merkezlerinin hane ve nüfus sayılarını ve hane başına düşen erkek nüfus ortalamaları için NFS.d. 767 sayılı Keçenos Müslim Nüfus Defterini incelediğimizde gerek hane sayılarında gerekse kişi sayılarında yazımdan kaynaklı hatalar olduğunu tespit ettik. Bundan dolayı incelememizi ve sayım sonuçlarını Defterde ve Gerçekte diye ikiye ayırarak yapacağız.

Keçideresi Divanında (NFS. d. 767, 2-15) 138 hane yazılı iken gerçekte defterde 140 hane yazılıdır. Hane sayısı olarak baktığımızda Keçenos Kazasının en büyük divanıdır. Nüfus itibarı ile baktığımızda defterde 397, gerçekte ise 396 erkek yaşamaktadır. Nüfus açısından da kazanın en büyük divanı konumundadır. Hane başına düşen erkek nüfus ortalaması açısından baktığımızda ise; defterdeki sayılara göre ortalama 2,88 çıkmaktadır. Gerçekte ise 2,83 ortalamaya sahiptir. Bu ortama ile Keçenos kazasındaki divanlar arasında 6. sıradadır.

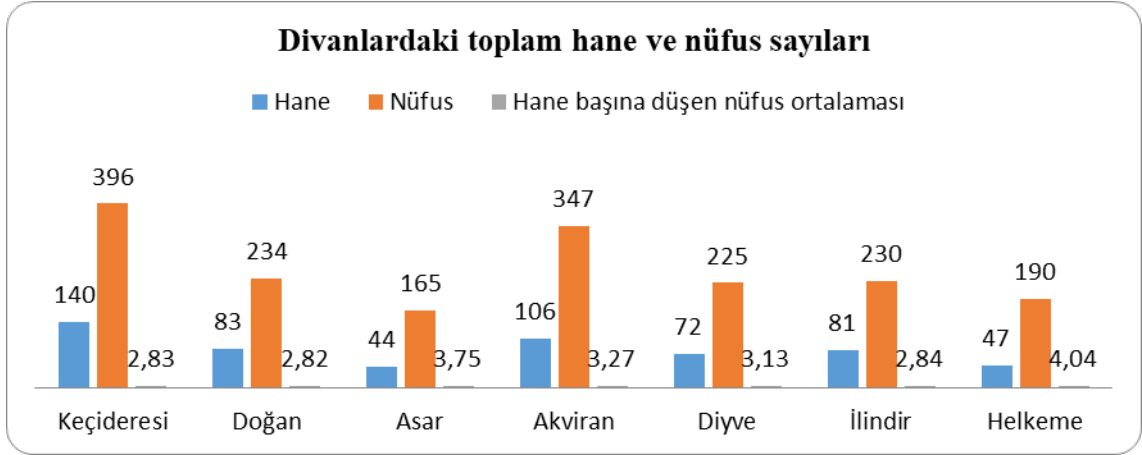
Doğan Divanında (NFS. d. 767, 16-22) 73 hane yazılıyken gerçekte 83 hane vardır. Erkek nüfus sayısı ise hem defterde hem de gerçekte 234 kişidir. Hem hane hem de kişi sayısı bakımından divanlar arasında üçüncü sıradadır. Hane başına düşen erkek nüfus ortalaması açısından baktığımızda ise; defterdeki sayılara göre ortalama 3,21 çıkmaktadır. Gerçekte ise 2,82 ortalamaya sahiptir. Bu ortama ile Keçenos kazasındaki divanlar arasında 7. ve son sıradadır.

Asar Divanında (NFS. d. 767, 23-27) hem defterde hem de gerçekte 44 hane vardır. Erkek nüfus sayısı da hem defterde hem de gerçekte 165 kişidir. Hem hane hem de kişi sayısı bakımından divanlar arasında yedinci ve son sıradadır. Bu bakımdan kazanın en küçük divanı diyebiliriz. Hane başına düşen erkek nüfus ortalaması açısından baktığımızda ise; ortalama 3,75 çıkmaktadır. Bu ortama ile Keçenos kazasındaki divanlar arasında 2. sıradadır.

Akviran Divanında (NFS. d. 767, 28-38) hem defterde hem de gerçekte 106 hane vardır. Erkek nüfus sayısı da; hem defterde hem de gerçekte 347 kişidir. Hem hane hem de kişi sayısı bakımından divanlar arasında ikinci büyük divan konumundadır. Hane başına düşen erkek nüfus ortalaması açısından baktığımızda ise; ortalama 3,27 çıkmaktadır. Bu ortama ile Keçenos kazasındaki divanlar arasında 3. sıradadır.

Diyye Divanında (NFS. d. 767, 39-48) defterde ve gerçekte 72 hane vardır. Erkek nüfus sayısı ise defterde 226, gerçekte 225 kişidir. Hem hane hem de kişi sayısı bakımından divanlar arasında beşinci sıradadır. Hane başına düşen erkek nüfus ortalaması açısından baktığımızda ise; defterdeki sayılara göre ortalama 3,14 çıkmaktadır. Gerçekte ise 3,13 ortalamaya sahiptir. Bu ortama ile Keçenos kazasındaki divanlar arasında 4. sıradadır.

İlindir Divanında (NFS. d. 767, 47-54) hem defterde hem de gerçekte 81 hane vardır. Erkek nüfus sayısı da; hem defterde hem de gerçekte 230 kişidir. Hem hane hem de kişi sayısı bakımından divanlar arasında dördüncü divan konumundadır. Hane başına düşen erkek nüfus ortalaması açısından baktığımızda ise; ortalama 2,84 çıkmaktadır. Bu ortama ile Keçenos kazasındaki divanlar arasında 5. sıradadır.

Grafik 1. Divan merkezlerindeki toplam hane, nüfusve hane başına düşen nüfus ortalamaları

Helkeme Divanında (NFS. d. 767, 55-59) ise hem defterde hem de gerçekte 47 hane vardır. Erkek nüfus sayısı da; hem defterde hem de gerçekte 190 kişidir. Hem hane hem de kişi sayısı bakımından divanlar arasında altıncı divan konumundadır. Hane başına düşen erkek nüfus ortalaması açısından baktığımızda ise; ortalama 4,04 çıkmaktadır. Bu ortalama ile Keçenos kazasındaki divanlar arasında 1. sıradadır. Grafik 1'de divan merkezlerindeki toplam nüfus sayıları, hane sayıları ve hane başına düşen nüfus ortalamaları gösterilmiştir.

2.3. Keçenos Kazasının Tahmini Nüfus Sayısı

Toplamda Keçenos Kazasının tamamında 1787 erkek kişi, 573 hanede yaşamaktadır. Erkek kişi sayısını hane sayısına böldüğümüzde her haneye ortalama 3,12 erkek düşmektedir. Osmanlı nüfusu hesaplanırken her hane'nin ortalama 5 kişi olduğu kabul görmüştür (Barkan, 1940-1941, s. 20-59). Bu hesaba göre baktığımızda Keçenos Kazasının nüfusu $573 \times 5 = 2865$ kişi olmaktadır. O dönem şartlarına göre Nefs dediğimiz bir merkezi olmamasına rağmen oldukça büyük ve kalabalık bir kazadır.

2.4. Keçenos Kazasında Kullanılan [Şahıs İsimleri](#)

Keçenos Kazasında kullanılan isimleri sayarken iki guruba ayırdık. Kişinin kendi adı bölümü ve baba adı bölümü olmak üzere ayrı ayrı inceledik. Bir kez kullanılan isimlere baktığımızda Kendi adı bölümünde Ali Osman, Kamil, Mehmed Emin ve Nebi isimleri sadece birer kez kullanılmıştır. Baba adı bölümüne baktığımızda ise; Mehmed Efendi, Mümin, Yahya ve Yusuf isimlerinin sadece birer kez kullanıldığı anlaşılmaktadır.

En çok kullanılan isimler sıralamasını ise toplan sayıya göre yaptık. En çok kullanılan isim olan Mehmed 424 kez kullanılmıştır. Onu sırasıyla Hasan, Ali, Ahmed, Mustafa, Hüseyin, İbrahim, Halil, İsmail ve Osman takip etmektedir. Bu 10 isim toplam 2819 kez kullanılmıştır.

En çok kullanılan on isimden hariç 33 farklı isim kullanılmıştır. Bir kez kullanılan isimlerin azlığını da göz önünde bulundurursak genel olarak kullanılan isimlerin dışına pek çıkmadığı göze çarpmaktadır.

Bunun yanında kullanılan isimlerin çoğunluğu dini içeriklidir. Peygamber isimleri ve islam dinine özgü isimler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Dikkat çekici diğer bir nokta ise peygamber efendimizin ismi olan Muhammed ismi saygı gereği hiç kullanılmamış, bunun yerine en çok Mehmed ismi kullanılmıştır.

Genel olarak kullanılan isimlerden Emin 113, Süleyman 80, Ömer 74, Salih 69, Feyzullah 49 kez kullanılmıştır. Daha sonra bunları sırasıyla Veli, Selim, Abdullah, Durmuş, Hamid, Recep, Bekir, Veyis, Emrullah ve Şaban takip etmektedir.

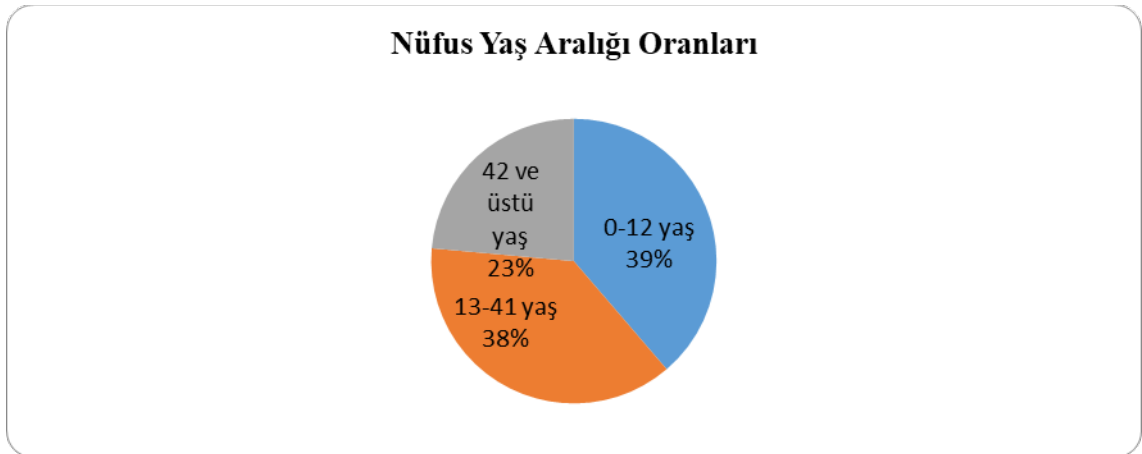
Grafik 2. Keçenos Kazasında kullanılan şahıs isimleri sayıları

En fazla kullanılan isimler 2819 kez, sadece bir kez kullanılan isimlerin 8 kez ve diğer kullanılan isimler de 746 kez kullanılmıştır. Böylece defterde toplam 3573 isim yazılmıştır. Bir isim boş bırakılmıştır. Tüm bu kullanılan isimler ve miktarları Grafik 2'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

2.5. Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı

Sultan II. Mahmud devri nüfus sayımları askeri maksatlı olduğu için erkek nüfus üzerine yapılan sayımlarda, asker potansiyelini belirlemek için çeşitli ayrımların yapıldığı görülür. Bu ayırım üç kategoride yapılmıştır. Genel olarak, 0- 12 yaş arası sagîr (yaşı askerlik için küçük olanlar), 13-41 arası tûvana (askerliğe elverişli/yetişkin), 42 yaş ve üstü ise müsinn (yaşı askerlik için geçkin/yaşlı) olarak değerlendirilmiştir. Defterde, akli ya da bedenî özrü ya da başka bir sebepten askerliğe elverişli bulunmayanlar için amel-mânde terimi kullanılmıştır. İncelediğimiz 767 numaralı Keçenos Nüfus Defterinde bu şekilde bir ayırım söz konusu değildir. Ancak biz yine de üçlü kategori yaparak da inceleme yaptık. Böylece Keçenos kazasında askerliğe elverişli olanların oranını da bulmaya çalıştık.

Keçenos Müslim Nüfus Defterinde yazılı olan 1787 kişinin yaşlarını Garfik 3'de de görüldüğü gibi 0-12 yaş, 13-41 yaş ve 42 yaş ve üstü olmak üzere üç kategoriye ayırdık. 0-12 yaş gurubunda 696 kişi olup, toplam nüfusa oranı %38,95'dir. 13-41 yaş gurubunda ise 669 kişi olup, toplam nüfusa oranı %37,44'dür. 42 yaş ve üstü gurubunda ise 422 kişi olup, toplam nüfusa oranı %23,61'dir. Kazada en fazla nüfusun 0-12 yaş gurubunda olduğu gözükmektedir. Bu da Keçenos'un genç bir nüfusa sahip olduğu, doğurganlık oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Hem askerliğe hem de iş yapmaya en elverişli gurup olan 13-41 yaş aralığı gurubunun oranı da %37,44 ile oldukça yüksektir. 42 yaş ve üzeri gurup ise en az orana sahip guruptur.

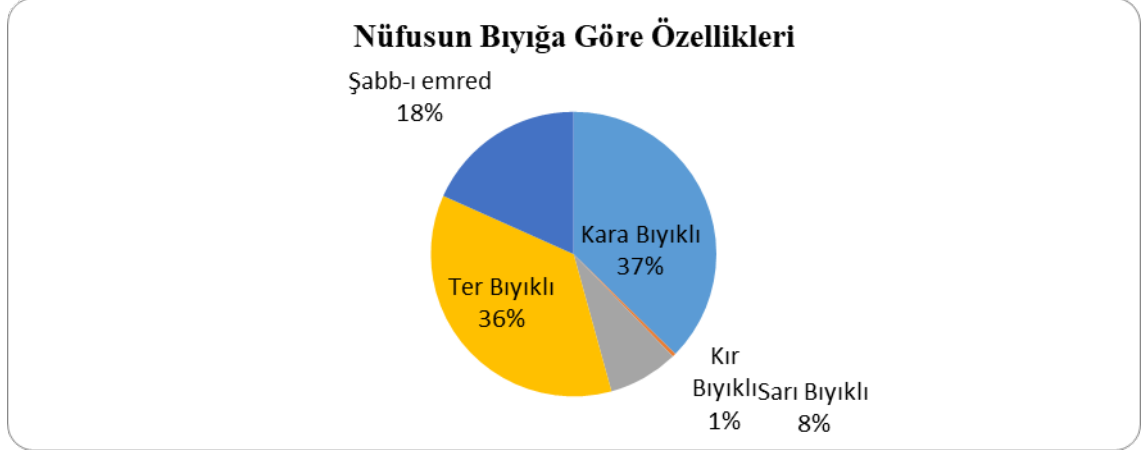
Grafik 3. Nüfusun yaş aralığı oranları (%)

2.6. Nüfusun Fiziksel Özellikleri

Nüfusun fiziksel özellikleri incelenirken üç grupta inceleme yapacağız. Bıyık, sakal ve boy açısından ayrı ayrı değerlendirmelerimiz olacak.

2.6.1. Nüfusun Bıyığa Göre Özellikleri

Keçenos Nüfus Defterindeki toplam 1787 kişinin % 28,15'i bıyık nitelikleri bakımından tarif edilmiştir. Bıyıklılar, renk, azlık-çokluk ya da dönemsel olarak ayrılmışlardır. Renk olarak kara bıyıklı, kır bıyıklı, sarı bıyıklı olmak üzere 5 çeşit bıyık rengi zikredilmiştir. Ter bıyıklı olarak nitelenen 181 kişi vardır ve oransal karşılığı da %10,13'dür. Şabb-ı emred olarak nitelenenlerin oranı ise %5,15 olup 92 kişidir. "Kara Bıyıklı" olarak nitelendirilenlerin toplam nüfus içindeki oranı % 10,52 olup, 188 kişidir. Kır bıyıklı olarak nitelenen 40 kişi varken sarı bıyıklı olarak yazılan sadece 2 kişi vardır. Grafik 4 de bıyık nitelemesi yapılan toplam 503 kişinin yüzdelik dilimdeki yerleri gösterilmiştir. Buna göre %37 ile en yüksek orana sahip olanlar kara bıyıklıdır. Ter bıyıklıların oranı %36'dır. Bu iki grup toplamda %73 gibi büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Şabb-ı emred olarak yazılanların yüzdelik dilimdeki oranı %18, sarı bıyıklıların oranı %8'dir. Sadece 2 kişi için yazılan sarı bıyıklıların yüzdelik dilimdeki oranı da % 8'dir.

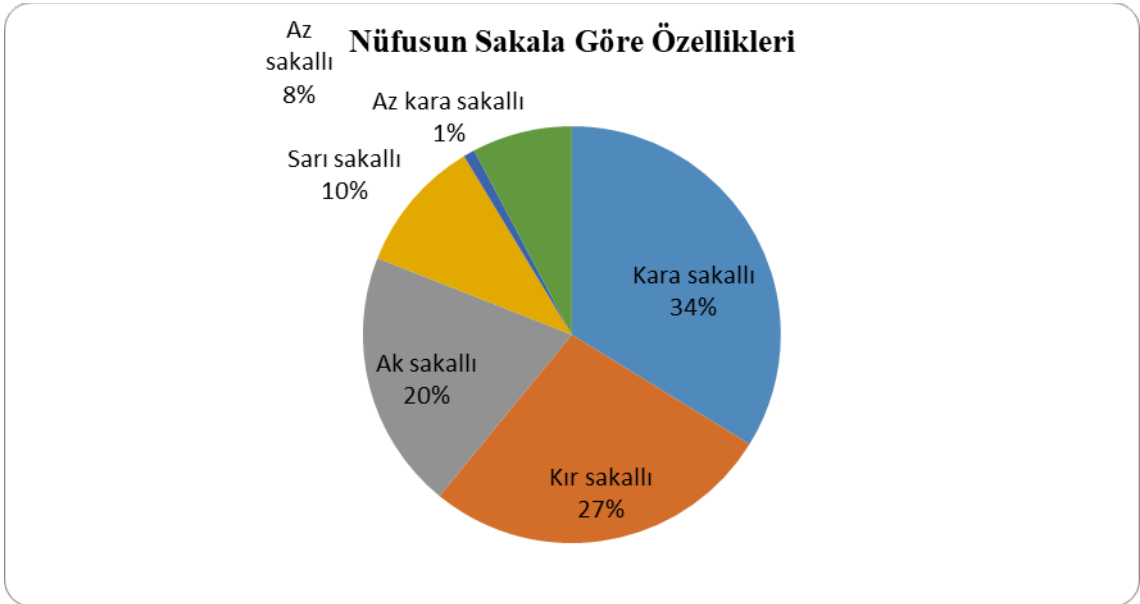

Grafik 4. Nüfusun bıyığa göre özellik oranları (%)

2.6.2. Nüfusun Sakala Göre Özellikleri

Defterimizde kayıtlı şahıslar genellikle sakalın rengi veya miktarı açısından tasvir edilmişlerdir. Sakal özelliği belirtilenler içerisinde en yüksek oran toplam nüfusun %10,74'üne karşılık gelen 192 kişi ile kara sakallı olanlardır. Sakal yönünden tarif edilenler içerisinde ise % 34'lük bir orana sahiptirler. Daha sonra 154 kişi ile kır sakallılar gelir ki; sakallarının bir kısmı ak olmuş olan orta yaş gurubunu işaret etmektedir. Sakal yönünden tarif edilenlerin içerisinde

% 27'lik orana sahiptir. 114 kişi ise aksakallı olarak nitelendirilmiştir. Bunlar artık yaşlanma dönemine gelmiş ve sakalları tamamen ağarmış kişileri işaret etmektedir. 59 kişi ile sarı sakalı ve 5 kişi ile de az kara sakallılar gelir. Toplan sakal nitelemesinin içerisinde sarı sakallıların oranı %10'a karşılık gelir. Bu durumda toplum genel olarak esmer bir yapıya sahiptir diyebiliriz. Az sakallı olanların sayısı 44 kişi olup toplam nüfusa oranı %2,46 ile oldukça azdır. Toplam sakal özelliği belirtilenlerin nüfusa oranı %31,79'dur. Bu oran da yaklaşık olarak toplam nüfusun üçte birine denk gelmektedir. Dolayısı ile toplumun genel olarak sakal bıraktığı rahatlıkla söylenebilir. İsimlendirmede tamamen dini isimlerin kullanılması, sünnet olan sakalı kullanmaları toplumun genel olarak dini duygularla hareket ettiğini göstermektedir.

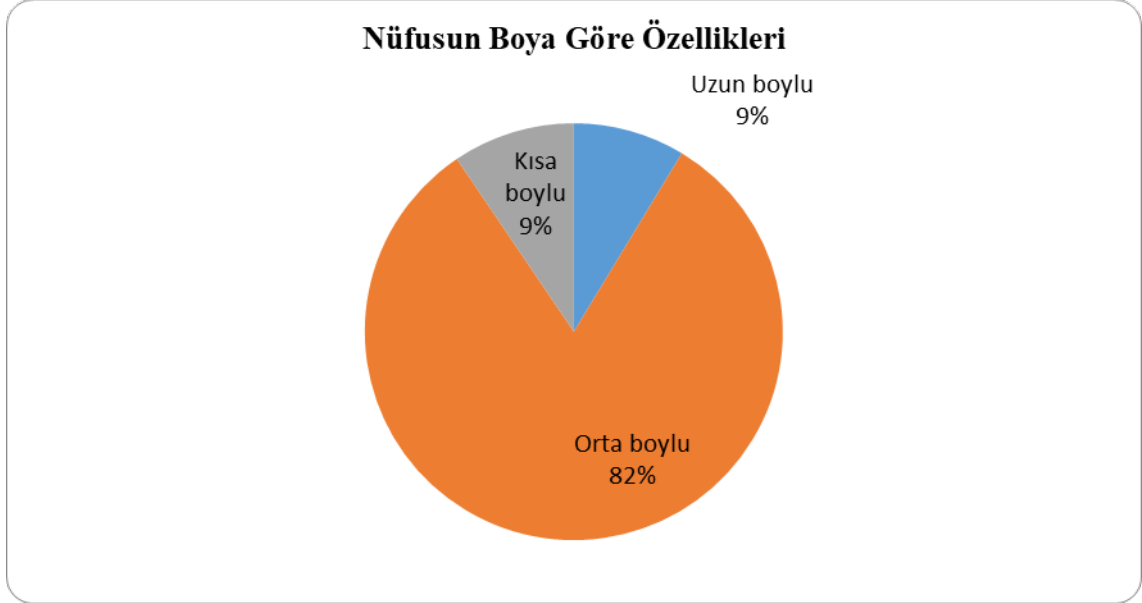

Grafik 5. Nüfusun sakala göre özellik oranları (%)

2.6.3. Nüfusun Boya Göre Özellikleri

Nüfus defterine kaydedilen kişilerin fiziksel olarak tarifi sırasında boy durumu uzun, orta ve kısa olarak tarif edilmiştir. Defterde boy durumu tarif edilenlerin toplam nüfusa oranı % 56,24'dür. Yani toplam nüfusun yarısından fazlası boy durumuna göre tarif edilmiştir. Çocuk olanlar ve yetişme evresinde olanların boy olarak tarif edilmediğini düşünürsek neredeyse nüfusun tamamı boy olarak tarif edilmiştir. Defterde sakal ve bıyığın yanında boy da en önemli nitelendirme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Boy nitelendirmelerinin içerisinde 823 kişi orta boylu olarak nitelenmiş olup, boy olarak nitelendirilenlerin içerisinde % 46,05 ile en yüksek orana sahiptir. 95 kişi ise kısa boylu nitelendirilmiş olup boy olarak nitelendirilenlerin içerisinde %

9'luk bir orana sahiptir. 87 kişi de uzun boylu olarak nitelenmiş olup boy olarak nitelendirilenlerin içerisinde % 9'luk bir orana sahiptir. Bu verilerden hareketle toplumun geneli orta boyludur diyebiliriz.

Grafik 6. Nüfusun boya göre özellik oranları (%)

3. Keçenos Kazasında Sosyal Hayat

Keçenos Nüfus Defterini incelediğimizde fiziki tasvir, aile ismi, kendi ismi, baba ismi ve yaşından hariç bazı kişilerin bilgilerinin üzerine ayrıca notlar düşülmüştür. Bu bölümde üzerine açıklama yazılanların tamamını inceledik ve çeşitli guruplara ayırdık.

3.1. Askerlik Görevinde Olanlar

Keçenos Nüfus Defterinde kişi bilgilerinin üzerinde yazan açıklamaların büyük çoğunluğu askerlikle ilgili olanlardır. Bu açıklamaların toplamı 216'dır. Bu rakamın toplan nüfusa oranı ise % 12,09'dur.

Bunlardan 97 kişi de Redif, 96 kişide de Mânsure yazmaktadır. Çok büyük çoğunluğa sahip iki gurup bunlardır. Bunlardan sonra 4 kişide Süvari, 1 kişide Tobcu, 1 kişide Asker-i zırhlı, 2 kişide DerMânsure, 3 kişide Redif Süvari, 2 kişide Asker-i Süvari, 1 kişide Min nefer, 6 kişide Asker-i bahriye, 1 kişide Redif- amedşod, 1 kişide Asakir zırhlı tekaud (emekli), 1 kişide de Mânsureden mahreç yazmaktadır.

Keçenos kazası içerisinde askerlik hizmetine en fazla katılım 20 kişi ile Helkeme karye/köyündedir. Burayı 13 kişi ile Çubuklu ve Bağdatlıoğlu karye/köyleri takip eder. Askerlik

hizmetine 12 kişi ile katkıda bulunan köyler ise Dibektaş, Ulu ve Asar Bağıdır. 11 kişi gönderen köyler ise Kiresin, Doğan, ve Diyve'dir. 10 kişi de Kalecik'ten askerlik hizmetine katılmıştır. Karye/ köyler içerisinde hiç askerlik hizmetine katılanın olmadığı bir yer yoktur.

Askerlik hizmetine en az katkı veren karye/köyler 1 kişi ile Bebükler, Sarı Hasan ve Cüce'dir. Tüm bu bilgilerden anlaşılıyor ki askerlik hizmeti Keçenos'un tüm köylerine dağılmış bir görevdir. Tüm karyeler az ya da çok katkı vermişlerdir. Nüfusuna oranla en fazla katkı veren karye % 28,57 ile İremit olmuştur. En az katkı veren ise % 3,57 ile Cüce olmuştur.

3.2. Engel Durumu Olanlar

Keçenos Nüfus Defterinde kişi bilgilerinin üzerinde yazan açıklamaların içerisinde toplam 35 kişide engel durumunu belirten açıklama yazılmıştır. Engellilerin toplam nüfusa oranı % 1,95'dir. Bunlar 8 farklı engel türüdür. E'rac (topal, aksak) 6 kişi, Yek-çeşm (bir gözü kör) 9 kişi, Mecnun (deli) 6 kişi, Çolak 2, Dilsüz 5 kişi, Amel-mânde (iş göremez,emekli) 1 kişi, Tavail (uzun, çok süre) 5 ve Amel-i mani Arac (dirseğinden dolayı iş göremez) olarak da 1 kişi kaydedilmiştir.

3.3. Meslekler

Keçenos Nüfus Defterinde kişi bilgilerinin üzerinde yazan açıklamaların içerisinde toplam 17 kişide meslek durumunu belirten açıklama yazılmıştır. Bunun da toplam nüfusa oranı 0,95 gibi oldukça düşük bir orandır. 17 kişide yazılı olan bu bilgiler 10 farklı guruba ayrılmıştır. Keçenos kazasında Demirci mesleği ile uğraşan 3 kişi vardır. Değirmencilik yapan 1 kişi, Tımarcı 1 kişi, Katırcı 1 kişi, Keserci 1 kişi, Der'aliyyede Kundakçı 1 kişi, Hizmetkâr 3 kişi ve Muktarı olarak da 2 kişi kaydedilmiştir.

Bunların yanında Talebe olarak kaydedilen 2 kişi ve Der saadette Talebe olarak kaydedilen 2 kişi ile birlikte toplam 4 kişi de talebelik yapmaktadır.

3.4. Kullanılan Dini Lakaplar

Keçenos Nüfus Defterinde kişi bilgilerinin üzerinde yazan açıklamaların içerisinde toplam 16 kişide Dini Lakap belirten açıklama yazılmıştır. Biz bunları 7 grupta inceledik. Toplam 16 kişi arasından 5 kişi Hacı, 4 kişi Molla, 1 kişi İmam, 3 kişi Hafız, 1 kişi Karye imamı ve 1 kişi de Baberat Müezzin olarak kaydedilmiştir.

3.5. Sosyal Statü Belirten Unvanlar

Keçenos Nüfus Defterinde kişi bilgilerinin üzerinde yazan açıklamaların içerisinde toplam 3 kişide sosyal statü belirten açıklama yazılmıştır. "Efendi" ifadesi 2 kişide kullanılırken, "Ağa" ifadesi de 1 kişide kullanılmıştır. "Ağa" ifadesi sadece Doğan köyünde kullanılmış olup, "Efendi" ibaresi ise Kavaklı ve Kalecik köylerinde kullanılmıştır.

3.6. Mevcut Durumu İzah Eden Diğer Açıklamalar

Keçenos Nüfus Defterinde kişi bilgilerinin üzerinde yazan açıklamaların içerisinde toplam 14 kişide mevcut durumu izah eden diğer açıklamalar yazılmıştır. “Bila emlak” yani evsiz olarak kaydedilenlerin sayısı 7 olup, bunlar; Döngeller, Kalın Otlu ve Kızıllar karye/köylerindedir. “Altı seneden berü firar” olarak kaydedilen 1 kişi Kiresin karye/köyündendir. “Firar” yani kaçmış olarak kaydedilen 2 kişi ise Çubuklu ve Kıyibük'te yaşamaktadır. “Der saadette” ve “Der'aliyyede” olarak kaydedilen toplam 4 kişi vardır.

Sonuç

1831 yılında başlayan nüfus sayımlarının bir sonucu olarak Bolu Eyaleti'ne bağlı bir idari birim olan Keçenos kazasına ait nüfus defterlerinin varlığı tespit edilmiştir. Makalemizin konusunu oluşturan nüfus defteri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Müdürlüğüne Nfs.d 767 koduyla kayıtlı, Bolu Eyaleti, Viranşehir Sancağı, Keçenos Kazasına aittir. Araştırmamızda mevzuya bahis defterden elde edilen veriler değerlendirilerek kazanın sosyal yapısı hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Zikredilen defterin üzerinde yer alan herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Defterlerin tasnifi sırasında arşiv görevlisinin verdiği tarih 1258/1842-43 olarak yer almaktadır. Bu tarih de nüfus defterlerine ilişkin literatürde resmi sayım yapılan yıllar içerisinde bulunmamaktadır.

1842-1843 yılında Keçenos Kazasının 7 Divan merkezi ve bu divanlara bağlı 30 karye/köyden meydana geldiği görülmüştür. Toplam erkek nüfusun 573 hanede, 1787 kişi olduğu ve hane başına düşen erkek nüfus oranının ise 3,12 olduğu görülmüştür. Osmanlı klasik döneminde tutulan tapu tahrir defterlerine ilişkin literatürde her hanede 5 kişinin yaşadığı varsayılmaktadır. Buradan hareketle Keçenos kazasının genel nüfusunun 2865 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak hem defterlerin tutulma gayelerinin farklı olması hem de defterler arasındaki zaman aralığının uzunluğu bu sayıya ihtiyatla yaklaşmamızı gerektirmektedir.

Defterlerdeki bilgilerden yola çıkarak, yerleşim birimlerinin demografik yapısı incelendiğinde, nüfusun genç bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Genç bir nüfus yapısına sahip olan Keçenos kazasının, o dönemde asker ve vergi potansiyeli açısından değerlendirildiğinde Osmanlı Devleti için önemli bir insan kaynağı olduğu söylenebilir. Zira sayımın yapıldığı tarihte, askerde olanların sayısı 216 kişi olup, nüfusa oranı da % 12,09'dur.

Kaza genelinde kullanılan isimlere baktığımızda hem kendisi ve hem de baba adı bölümündeki toplam 3573 isim içerisinde 51 farklı isim tespit edilmiştir. Bunlar içerisinde Mehmed 424, Hasan 395, Ali 324, Ahmed 309 ve Mustafa 290 kayıtlı en fazla kullanılan isimlerdendir.

Defterlerde bazı kişilerle ilgili meslek kayıtlarının bulunması, bölgenin ekonomik yapısı konusunda bazı bilgilere ulaşmamıza yardımcı olmuştur. Kazada ne gibi meslek dallarının olduğu konusunda tespit yapmamıza olanak sağlamıştır. Kazada 10 farklı grupta 17 kişi için meslek belirtilmiştir. Bunlar demirci, değirmenci, tımarcı, katırcı, keserci ve kundakçıdır.

Defter, sayımyapılankişileritibariyle Müslümanerkeknüfushakkında kaçışinin engeli olduğu uve bu engelin mahiyeti ile ilgili bilgileri de içermektedir. Defterde kaydedilen engellilerin toplamı 35 kişidir. Bu da erkek nüfusun % 1,95 oranına tekabül etmektedir. En fazla kaydedilen engel, 9 kişi ile "yek-çeşm" (tek gözlü) olanlardır.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynağı

BOA. NFS.d. 767 sayılı Nüfus Defteri

Basılmış Kaynaklar ile Araştırma İnceleme Eserler

Altan, Ebru. "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar". *Bellekten, LXV* (Ağustos 2001): 571-582.

Anonim. *Zonguldak 1973 İl Yıllığı*. Zonguldak: İl Özel İdaresi Yayını, 1997.

Avşin Güneş, Gülcan. "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Anadolu Eyaleti'nde Şehirli Gayrimüslim Nüfus Hakkında İstatistiksel Bir Değerlendirme". *Kadim* (2021): 53-89.

Aydın, Mahir. Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri. *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989*. 81-106. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1990.

Barkan, Ömer Lütfi. "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası (İÜİFM)*, C.2 (1940-1941): 24-59.

Behar, Cem. "Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi". *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, I, Ankara: DİE Matbaası, 2000.

Çavdar, Tefvik. Osmanlı Döneminde Nüfus Bilgileri. *Osmanlı, C. IV*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Çetin, Emrah. "Kastamonu Vilayet Salnamelerinde Bartın (1869- 1903)". *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belge ve Fotoğraflarla Bartın*. Ed. Mustafa Hizmetli. 49-62. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları, 2014.

Çok, Eren. *Paflagonya'dan Ulus'a*, Ulus: Ulus ve Köylerine Hizmet Derneği Kültür Yayını, 2016.

Emecen, Feridun. "Safranbolu". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.35: 481-483. İstanbul, 2008.

Güneş, Mehmet. "Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili". *GaziAkademik Bakış Dergisi* 8/15 (2015):221-240

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara: Başbakanlık Devletİstatistik Enstitüsü Yayınları, 1997.

Karağuz, Güngör. *Yerel Tarih Bakış Açısı ile Osmanlı Döneminde Devrek ve Çevresi Tarihi (Zonguldak, Krd. Ereğli, Çaycuma, Safranbolu, Bartın)*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2011.

Karpat, Kemal H. *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Sosyal ve Demografik Özellikleri*, çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

Korkmaz, Zeynep. "Bartın ve Yöresi Ağzları Üzerine". *Türkoloji Dergisi* I/I (1964): 103-141

Küçük, Cevdet. "Cerîde Nezâreti". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.7: 409-410. İstanbul, 1993.

Sakin, Orhan. *Osmanlı'da Etnik Yapı*, İstanbul: Ekim Yayınları, 2008.

Sarıkoçuncu, Ali. *Milli Mücadelede Zonguldak ve Havalisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

Sevim, Ali. *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Sezen, Tahir. *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No:21, 2006.

Taş, Kenan Ziya. *Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. yüzyılda Bolu Sancağı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1993.

Yakupoglu, Cevdet. *Bartın Vakıfları*, Bartın: Bartın İl Özel İdaresi Yayını, 2010.

Yücel, Yaşar. *Anadolu Beylikleri hakkında Araştırmalar I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

Yücel, Yaşar. "Çobanoğulları". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.8:354-355.İstanbul, 1993.

Yücel, M. Yaşar. "Çoban Oğulları Beyliği". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 23/1-2 (1965) :61-73.

Yasa, Nihat. (2015, 14 Haziran). *Bartın- Amasra-Kurucaşile ve Ulus'un değiştirilen köy adları*. 05.05.2022 tarihinde <http://www.kurucasile.gen.tr/bartın-amasra-kurucasile-ve-ulusun-koylerinin-degistirilen-koy-adlari/> adresinden erişildi.

Ekler

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

TARİH : / /2010

DEFTER BİLGİ FORMU (BDA-17-FR-10)

KOD : NFS.d	SIRA NU : 00767	ORJİNAL NU :
-----------------------	---------------------------	--------------

NÜFUS DEFTERİ

BAŞLANGIÇ TARİHİ :	BİTİŞ TARİHİ :
ŞEKLİ : Ciltli Ciltsiz Ebrulu Ebrusuz X X	EBADI : 19,5x54,5
NUMARALAMA USULÜ : Varak Sayfa X	TOPLAM SAYFA SAYISI : Numaralı : 60

Numaralı boş sayfalar : 60

Mükerrer sayfa numaraları :

Ekler :

Numarasız boş sayfalar (başta) :

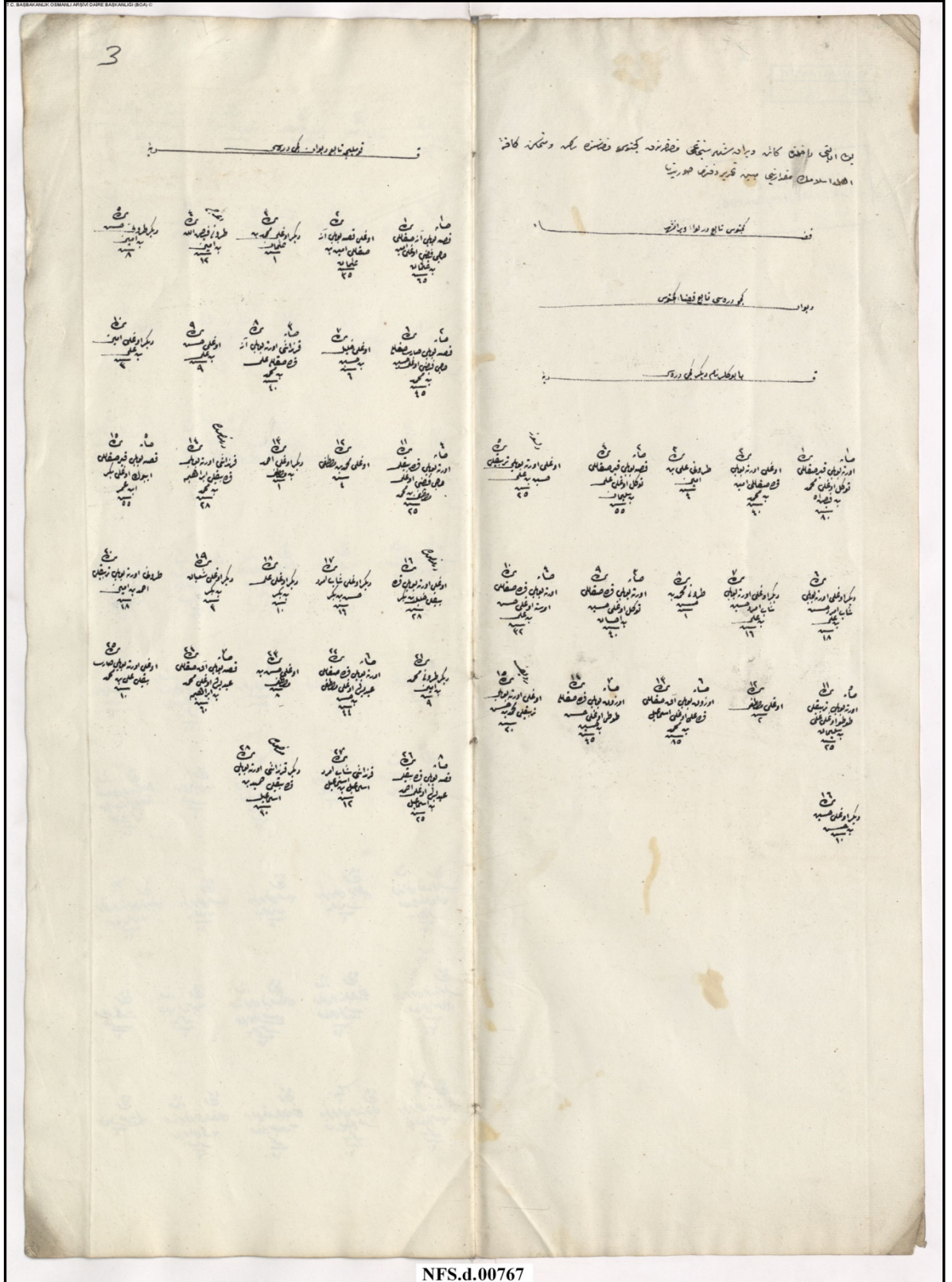
Numarasız boş sayfalar (sonda) :

AÇIKLAMALAR :

Çekimin Yapıldığı Kamera: Sayısal A2-2 Operatör : O.Furkan KESKİN

767 NUMARALI NÜFUS DEFTERİNE GÖRE KEÇENOS KAZASI'NDA SOSYAL HAYAT
- Ali Rıza YILMAZ

Ek 1: 767 Numaralı Nüfus Defterinin bilgi formu

NFS.d.00767

Ek 2: 767 Numaralı Nüfus defterinin ilk sayfaları